

ISSN 2708-4949 (print),
ISSN 2709-9776 (online)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ
ЖУРНАЛ

№ 1-2(3-4)
2021

SCIENTIFIC
JOURNAL

**ІННОВАЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЇ
В СФЕРІ ПОСЛУГ І ХАРЧУВАННЯ**
**INNOVATIONS AND TECHNOLOGIES
IN THE SERVICE SPHERE AND FOOD INDUSTRY**

ЗАСНОВАНИЙ У ЛИСТОПАДІ 2019 РОКУ

Редакційна колегія:

Ганна ЧЕПУРДА, *д-р іст. наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Черкаського державного технологічного університету (головний редактор)*

Преслав Михайлов ДІМІТРОВ, *д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри туризму, декан факультету економіки Південно-Західного університету «Неофіт Рильський», Болгарія*

Лариса ЧЕПУРДА, *д-р екон. наук, професор, декан факультету харчових технологій та сфери обслуговування Черкаського державного технологічного університету*

Ірина АНТОНЕНКО, *д-р екон. наук, професор, професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Національного університету харчових технологій*

Людмила ТРАНЧЕНКО, *д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Уманського національного університету садівництва*

Інна ЗОЛОТУХІНА, *д-р техн. наук, доцент, доцент кафедри харчових технологій в ресторанній індустрії Державного біотехнологічного університету*

Карина СВДЛО, *д-р техн. наук, професор, професор кафедри туризму та готельного господарства Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова*

Юлія МАЦУК, *канд. техн. наук, доцент кафедри харчових технологій Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара*

Сергій НЕЗДОЙМІНОВ, *канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Одеського національного економічного університету*

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ:

Черкаський державний
технологічний університет

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 24124-14054Р від 07.11.2019 р.

Виходить 2 рази на рік

ЕЛЕКТРОННА ВЕРСІЯ:

<http://itsf.chdtu.edu.ua>

**Видання зареєстровано
у міжнародних наукометричних базах,
каталогах і системах пошуку:**
Google Scholar;
Crossref;
Українська науково-освітня мережа УРАН;
Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

ЧДТУ, корп. 10, к. 406,
б-р Шевченка, 333, м. Черкаси, 18005
тел.:(0472) 33-08-75

Олена Старинець (*відповідальний секретар*)
тел. 380972689200; e-mail: bur_elena@ukr.net

№ 1-2(3-4)-2021

**ІННОВАЦІЇ
ТА ТЕХНОЛОГІЇ
В СФЕРІ ПОСЛУГ
І ХАРЧУВАННЯ**

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 1-2(3-4)-2021

**INNOVATIONS
AND TECHNOLOGIES
IN THE SERVICE SPHERE
AND FOOD INDUSTRY**

SCIENTIFIC JOURNAL

Затверджено Вченою радою
Черкаського державного
технологічного університету,
протокол № 3 від 20.09.2021.

При повному або частковому
передрукуванні матеріалів
посилання на журнал «Інновації
та технології в сфері послуг
і харчування» є обов'язковим.

© Черкаський державний
технологічний університет, 2021
© Автори, 2021

ЗМІСТ

Нладкyи О. V. LAND RENT IN THE CENTRAL BUSINESS DISTRICT OF A CITY AS A KEY FACTOR OF SOCIAL SERVICE DEVELOPMENT	5
Транченко Л. В., Терещук Н. В. АВТОМАТИЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	14
Юхновська Ю. О. ВПЛИВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	25
Бсляєва С. С., Герман І. В. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРКУ ІМЕНІ ДЕКАБРИСТІВ У КАМ'ЯНЦІ	34
Жукова В. Ф., Тарасенко В. Г. ПОЛІПШЕННЯ ЯКОСТІ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНОЇ СИРОВИНИ.....	44
Івашина Л. Л., Бишовець Л. Г. ІННОВАЦІЇ В ТЕХНОЛОГІЇ ПРИГОТУВАННЯ БОРЩУ «ХОЛОДНОЯРСЬКОГО»	51
Нещадим Л. М. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПРИГОТУВАННЯ ДЕСЕРТНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	59
Майкова С. В., Вівчарук О. М., Бомба М. Я. ПЕРСПЕКТИВИ ВИГОТОВЛЕННЯ СТРАВ З ПРОФІЛАКТИЧНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ ІЗ ВВЕДЕННЯМ НЕТРАДИЦІЙНОЇ СИРОВИНИ.....	66
Терещук Н. В. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СЕРВІСОЛОГІЇ В РЕСТОРАННОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	75
Терещук Н. В., Тимчук С. В. СУЧАСНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОЦЕС АНІМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	84
Тимчук С. В. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТУРИСТІВ.....	93
Шестель О. Г., Старинець О. А., Данилюк А. М. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ «SOFT SKILLS» У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ	102
Автори випуску	110

CONTENTS

Hladkyi O. V. LAND RENT IN THE CENTRAL BUSINESS DISTRICT OF A CITY AS A KEY FACTOR OF SOCIAL SERVICE DEVELOPMENT	5
Tranchenko L. V., Tereshchuk N. V. AUTOMATION OF BUSINESS PROCESSES AS A MECHANISM TO INCREASE THE EFFICIENCY OF A HOTEL ENTERPRISE ACTIVITY	14
Yukhnovska Yu. O. THE IMPACT OF THE DEVELOPMENT OF THE TOURIST INDUSTRY ON THE ENVIRONMENT	25
Bieliaieva S. S., Herman I. V. ANALYSIS OF TOURIST ATTRACTIVENESS AND DEVELOPMENT PERSPECTIVE OF THE DECEMBRISTS PARK IN KAMIANKA	34
Zhukova V. F., Tarasenko V. H. IMPROVING THE QUALITY OF CONFECTIONERY WITH THE USE OF NON-TRADITIONAL RAW MATERIALS	44
Ivashyna L. L., Byshovets L. H. INNOVATIONS IN THE PREPARATION TECHNIQUES OF «KHOLODNOYARSKY» BORSCH	51
Neshchadym L. M. INNOVATIVE METHODS AND TECHNOLOGIES OF DESSERT PREPARATION	59
Maikova S. V., Vivcharuk O. M., Bomba M. Y. PROSPECTS OF PREPARATION OF DISHES WITH PREVENTIVE PROPERTIES BY INTRODUCTION OF NON-TRADITIONAL RAW MATERIALS	66
Tereshchuk N. V. METHODOLOGICAL BASES FOR THE DEVELOPMENT OF SERVICEOLOGY IN RESTAURANT BUSINESS	75
Tereshchuk N. V., Tymchuk S. V. MODERN FORMS OF ORGANIZATION AND PROCESS OF ANIMATION SERVICE AT HOTEL ENTERPRISES	84
Tymchuk S. V. ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ACTIVITY OF TOURIST SERVICE SPHERE ENTERPRISES	93
Shestel O. G., Starynets O. A., Danyliuk A. M. INNOVATIVE APPROACHES TO THE FORMATION OF “SOFT SKILLS” IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF SERVICE PROFESSIONALS	102
Authors of the issue	110

УДК 338.48

Ю. О. Юхновська

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

У статті розглянуто актуальне питання впливу туристичної галузі на довкілля.

Основною метою є аналіз сучасного стану навколишнього середовища та вплив на нього туристичної галузі України. Під час наукового дослідження використані інформативно-аналітичні методи, методи порівняння тощо.

Якість навколишнього середовища, як природного, так і штучно виробленого, має важливе значення для туристичної галузі. Однак взаємозв'язок туристичної галузі в Україні з навколишнім середовищем складний. Туристична галузь передбачає багато видів діяльності, які можуть мати негативні наслідки для довкілля. Багато з цих впливів пов'язані з побудовою загальної інфраструктури і таких об'єктів, як дороги та аеропорти, туристичних об'єктів, включаючи курорти, готелі, ресторани, магазини, пристані для яхт тощо. Негативні наслідки розвитку туристичної галузі можуть поступово руйнувати довкілля й ресурси, від яких воно залежить.

З іншого боку, туристична галузь має потенціал, щоб чинити сприятливий вплив на навколишнє середовище, сприяє охороні довкілля та його збереженню. Туризм – це спосіб підвищити обізнаність щодо екологічних цінностей, він може слугувати інструментом фінансування охорони природних територій та збільшення економічного значення.

У роботі досліджено вплив туристичної галузі на природні ресурси, забруднення навколишнього середовища та фізичне середовище. Крім того, аналізується вплив туристичної галузі на довкілля у глобальному масштабі.

В статті проаналізовано основні позитивні та негативні зовнішні ефекти розвитку туристичної галузі України; сутність екологічних проблем впливу розвитку туристичної галузі; проаналізовано капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів в Україні; поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів в Україні та запропоновано шляхи мінімізації негативних наслідків процесів «туристична галузь – навколишнє природне середовище».

Ключові слова: туристична галузь, навколишнє середовище, збалансованість, ефект, розвиток, вплив.

Постановка проблеми та її актуальність. Туризм являє собою одну з галузей індустрії, яка найбільше розвивається та є головним джерелом доходу для багатьох країн світу. Також туристична галузь надає багато робочих місць, які допомагають розвивати місцеву економіку.

Але, як і інші форми розвитку, туристична галузь може бути причиною проблем – таких, як соціальні негаразди, втрата культурної спадщини, економічна залежність та екологічна деградація. Вивчення впливу розвитку туристичної галузі на навколишнє середовище привело до необхідності пошуку більш збалансованих видів туризму. До збалансованого туризму відносять такі форми туризму, як: «екологічний туризм», «культурний туризм» та «сільський туризм».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив розвитку туристичної галузі на навколишнє середовище України загалом та окремих регіонів у різних аспектах розглядали у працях вітчизняні науковці: І. Волошин, Л. Жарова, О. Кобзар, О. Кононенко, В. Ліпкан, А. Мельничук, Я. Олійник, Є. Хлобистов, В. Шевчук та ін. Проблеми екологічного впливу туристичної галузі досліджували зарубіжні науковці: Угур Сунлу, С. Захеді, Джейхун І. Мікаїлов, Шахріяр Мухтаров, Джейхун Мамедов та Майіс Азізов.

Мета статті. Метою статті є виявлення проблем, які викликані розвитком туристичної галузі та її впливом на навколишнє середовище.

Методологія та методи дослідження. Під час наукового дослідження використані інформативно-аналітичні методи, методи порівняння тощо. Здійснено аналіз змін, які відбулися в нормативно-правовому полі України та безпосередньо або опосередковано стосуються туристичної галузі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Туристична галузь як особливий вид діяльності щодо надавання послуг відпочинку та оздоровлення має позитивний та негативний ефекти. Негативний вплив на навколишнє середовище може стати незворотним. Отже, негативні зовнішні ефекти розвитку туристичної галузі для навколишнього середовища такі:

- порушення природних зв'язків в екосистемах;
- нераціональне (у ряді випадків безконтрольне) використання природних ресурсів;
- інтенсивне забруднення навколишнього середовища;
- ерозія ґрунту та берегів водних акваторій;
- зростання рівня шуму та вібрації;
- необґрунтоване збільшення щільності населення у туристичних центрах;
- втрата традиційних видів діяльності, традиційного господарського укладу, зміни місцевої індивідуальності та цінностей тощо.

Основні позитивні та негативні зовнішні ефекти розвитку туристичної галузі України наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Основні позитивні та негативні зовнішні ефекти розвитку туристичної галузі України

Позитивні	Негативні
<ul style="list-style-type: none"> - прямі фінансові внески в охорону навколишнього середовища, які надходять у вигляді плати за відвідування парків, заповідників, ловлю риби тощо; - підтримка та розвиток природних територій, які особливо охороняються; - заміщення природоємних та екологічно безпечних галузей економіки в окремих областях та країнах з еколого-орієнтовних туристичною галуззю, в тому числі аграрним та екологічним; - пом'якшення впливу на природу; - раціоналізація землекористання; - охорона рідкісних видів та екосистем тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> - інтенсивне використання водних ресурсів для забезпечення готелів, басейнів, прямого використання туристами; - деградація та виснаження земельних ресурсів в результаті інтенсивного будівництва житла, доріг, аеропортів, пов'язаного з туризмом та відпочинком, використання земельних ресурсів в якості будівельного матеріалу для створення житлової інфраструктури; - збільшення забруднення атмосфери у зв'язку зі зростанням міжнародних туристичних перевезень усіма видами транспорту; - шумове забруднення від транспортних засобів; - вплив на біологічне різноманіття; - збільшення використання енергії у зв'язку з будівництвом нових об'єктів туристичної інфраструктури; - «естетичне забруднення», пов'язане з невідповідністю архітектурних стилів курортних комплексів вигляду навколишнього природного середовища.

Виходячи з положень системного підходу, трактуємо екологічні проблеми впливу туристичної галузі як особливості та напрями протікання деструктивних процесів, пов'язаних із функціонуванням територіальних рекреаційних систем та їх взаємодією із навколишнім природним середовищем (рисунок 1).

Рисунок 1 – Сутність екологічних проблем впливу розвитку туристичної галузі

За станом взаємодії «туристична галузь – навколишнє природне середовище» можна виділити три стадії розвитку туристичної галузі країни (області, міста):

1. Екстенсивна, що передбачає територіальну та природно-ресурсну експансію туристичної галузі регіону. Переважаючим є вплив факторів навколишнього природного середовища на туристичну діяльність.

2. Інтенсивна, що полягає у створенні спеціалізованих великих туристичних центрів та інтенсивному використанні місцевих туристичних ресурсів. Зростає вплив туризму на навколишнє природне середовище.

3. Конструктивна або деструктивна, залежно від впровадження положень концепції збалансованого розвитку в туристичну галузь країни (області, міста). Конструктивна стадія передбачає розвиток туристичної галузі країни (області, міста), відповідно до моделі збалансованого розвитку в системі «туризм – навколишнє природне середовище», і в сучасних умовах має скоріше перспективний та прогнозний характер. Деструктивна стадія розпочинається з того моменту, коли негативні наслідки туристичної діяльності починають істотно впливати на саму можливість її здійснення та призводять до збитків, зокрема фінансових. В результаті туристичний комплекс країни (області, міста) зазнає занепаду, що, водночас, призводить до небажаних соціально-економічних наслідків (Голод А. П., 2011 р.).

Непродуманий підхід до організації туристичної діяльності призводить до перевищення допустимого рівня експлуатації природного середовища, що викликає ерозію ґрунту, забруднення повітря, пов'язані з будівництвом під'їзних шляхів та збільшенням кількості транспорту. За даними міжнародної організації, за останні 30 років у світі на 30 % знизилась загальна кількість видів рослин та тварин, що викликано не тільки господарською діяльністю людей та природними катастрофами, але і розвитком туристичної галузі.

Негативний вплив туристичної галузі сьогодні відчувають на собі країни, які розвиваються, особливо ті, які не володіють достатніми технічними та фінансовими можливостями для заповнення використаних туристами ресурсів та видалення вироблених ними побутових відходів. Такі відходи за своїм об'ємом набагато перевершують ті, які утворюються в ході повсякденної діяльності всього населення країни, яка є об'єктом туристичної діяльності.

Багато чудових куточків світу, із заповідними зонами включно, вже суттєво постраждали в результаті притоку туристів – любителів природи, що загрожує пагубними наслідками для біорізноманіття цих місць. Будівництво об'єктів та розвиток інфраструктури туристичної галузі згубно впливають на навколишнє середовище.

Аналіз капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів України наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів в Україні за 2011–2020 рр., тис. грн.

Рік	Усього	У тому числі на				
		охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	очищення зворотних вод	поводження з відходами	захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	інші напрямки природоохоронної діяльності
2011	6451034,6	2535632,6	721325,5	1183880,2	639123,1	1371073,2
2012	6589336,5	2462675,3	846955,4	730544,4	540516,8	2008644,6
2013	6038783,0	2411935,1	834114,8	713856,3	324980,1	1753896,7
2014	7959853,9	1915129,7	1122149,3	783965,4	359925,6	3778683,9
2015	7675597,0	1422946,6	848881,2	737498,9	388259,2	4278011,1
2016	13390477,3	2502805,8	1160029,1	2208676,6	419988,9	7098976,9
2017	11025535,2	2608027,4	1276530,2	2470969,5	1284502,0	3385506,1
2018	10074279,3	3505920,6	1692640,7	1182045,8	1444291,6	2249380,6
2019	16255671,8	4276767,6	1753869,1	5754260,9	1721924,9	2748849,3
2020	13239649,8	5595319,4	1578201,4	2899793,4	2554224,5	612111,1

У процесі аналізу виявлено, що інвестиції на охорону навколишнього природного середовища власними коштами підприємств, організацій у 2019 р., у порівнянні з 2011 р., зросли удвічі. Частка таких інвестицій від загального обсягу коливалася в межах від 29,1 до 77,7 %. Це не повною мірою сприяє формуванню ресурсної бази модернізації, реконструкції та технічного переоснащення об'єктів природоохоронної інфраструктури й може призвести до незворотних негативних впливів на довкілля (Юхновська Ю. О., 2021).

За даними Держкомстату України, щороку зростають поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища по Україні за рахунок власних коштів підприємств, організацій, установ. Частка таких витрат від загального обсягу поточних природоохоронних витрат за всі досліджувані роки понад 93 % (таблиця 3).

Таблиця 3 – Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів в Україні за 2011–2020 рр., тис. грн.

	Усього	У тому числі на				
		охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	очищення зворотних вод	поводження з відходами	захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	інші напрямки природоохоронної діяльності
2011	12039439,5	1475396,9	5388363,2	3865909,7	592730,4	717039,3
2012	13924654,3	1341527,8	6195109,8	4756182,1	743467,1	888367,5
2013	14339060,4	1415795,5	6175917,3	4844304,8	923236,0	979806,8
2014	13965726,0	1238636,7	5611561,4	5416975,6	964737,0	733815,3
2015	16915535,2	1519827,8	6644284,7	6801931,2	1152701,9	796789,6
2016	19098224,8	1760613,4	7800088,3	6719577,7	1197194,3	1620751,1
2017	20466423,3	2104274,3	8065252,4	7508213,7	983781,8	1804901,1
2018	24317991,0	2897672,0	9623474,4	8830203,5	1288375,0	1678266,1
2019	27480190,3	2963889,1	10872744,2	10227144,3	1583926,5	1832486,2
2020	28092551,9	2375792,8	10746809,8	11197148,1	1577030,8	2195770,4

Найбільш яскраво проблеми та впливу туризму на екологію проявилися з розвитком масового туризму: екологічним лихом стало забруднення природних парків, заповідників, перевищення допустимого антропогенного навантаження на рекреаційні території і, як наслідок, порушення їх екологічної рівноваги і погіршення естетичних якостей. Серед негативних соціокультурних наслідків можна

відзначити значне збільшення щільності населення в популярних місцях відпочинку, втрату культурної самобутності через повсюдну комерціалізацію, напружені відносини між місцевими жителями і туристами (Манюк В. В., 2008).

У багатьох курортних зонах необхідною умовою стає скорочення в'їзного турпотoku до рівня, порівнянного з дозволеним антропогенним навантаженням в даній місцевості, що позбавляє турфірми, готелі, ресторани, розважальні об'єкти додаткового прибутку, одержуваного за рахунок великої кількості туристів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває еколого-просвітницька діяльність, донесення до учасників турбізнесу і до самих туристів розуміння не тільки цінності використовуваних ними природно-рекреаційних і культурно-історичних ресурсів, а й обмеженості терміну їх використання за відсутності обліку екологічних і соціальних аспектів. Чималу роль відіграють і адміністративні рішення державної і місцевої влади.

Все більша кількість іноземних туристів готові платити за тишу, спокій, чистоту навколишнього середовища, відсутність великої кількості відпочиваючих навколо себе – тобто за все те, чого їм не вистачає в місці постійного перебування. Така тенденція викликана погіршенням екологічної обстановки, нестачею в багатьох країнах незайманих господарською діяльністю природних зон, перенаселеністю окремих міст і країн (Гаценбиллер Н. Ю., 2009).

Одним із шляхів зміцнення екологічного стану країни (області, міста) є інтенсифікація розвитку в ньому екологічного туризму, який може забезпечити збалансовану взаємодію туристичної діяльності з навколишнім середовищем. Водночас, беручи до уваги дуалістичний характер екологічної безпеки туризму, заходи у напрямі її забезпечення повинні вживати як туристичні підприємства (туристи), так і органи влади та підприємства інших галузей, що деструктивно впливають на стан та якість навколишнього природного середовища (Голод А. П., 2012). Зменшення негативних наслідків деструктивних процесів у системі «туристична галузь – навколишнє природне середовище» можливе за використання комплексу завдань, які представлені в таблиці 4.

Таблиця 4 – Шляхи мінімізації негативних наслідків процесів «туристична галузь – навколишнє природне середовище»

Природні компоненти	Деструктивні процеси	Негативні наслідки	Шляхи мінімізації
Гірські породи	Фізичне та хімічне вивітрювання, карст	Руйнування геоформологічних об'єктів (скелі, печери), зсуви, селеві потоки	- зменшення викидів забруднювальних речовин в атмосферу та поверхневі води; - контроль за вирубною лісів та інтенсивне лісовідновлення; - контроль за туристичним використанням геоморфологічних об'єктів.
Поверхневі та підземні води	Забруднення неочищеними стічними водами	Погіршення якості питної води, зниження рекреаційної цінності водних об'єктів	- повне очищення стічних вод; - оновлення технологічної бази підприємств-забруднювачів поверхневих вод
Атмосферне повітря	Забруднення шкідливими речовинами, пилом	Погіршення якості атмосферного повітря, зниження його прозорості	- впровадження нових технологій очищення викидів на підприємствах-забруднювачах атмосферного повітря; - оновлення автомобільного парку, перехід на екологічно безпечні види палива; - посилення контролю та відповідальності за спалювання сміття та листя (трави); - контроль за вирубною лісів та інтенсивне лісовідновлення; - озеленення міст та прилеглих територій.

Продовження таблиці 4

Ґрунти	Ерозія, зменшення родючості, забруднення шкідливими речовинами та сміттям	Руйнування ґрунтового покриву, погіршення якості зелених насаджень та сільськогосподарської продукції, погіршення естетичної привабливості ландшафтів	- контроль за вирубкою лісів та інтенсивне лісовідновлення; - впровадження нових технологій очищення викидів на підприємствах-забруднювачах; - оновлення автомобільного парку, перехід на екологічно безпечні види палива; - контроль за засмічуванням природних територій, впорядкування вивезення сміття.
Рослинність	Вирубання, виривання, витоптування, спалювання	Зменшення лісового покриву, зникнення та загроза зникнення видів рослин, погіршення якості атмосферного повітря, зсуви, селеві потоки, повені та паводки, погіршення естетичної привабливості ландшафтів	- контроль за вирубкою лісів та інтенсивне лісовідновлення; - розширення площ об'єктів природно-заповідного фонду; - обладнання екотуристичних маршрутів, зон організованої рекреації.
Тваринний світ	Винищення, скорочення площ, придатних для життєдіяльності	Зникнення та загроза зникнення видів тварин	- контроль за вирубкою лісів та інтенсивне лісовідновлення; - розширення площ об'єктів природно-заповідного фонду; - створення умов для розведення рідкісних та зникаючих видів тварин; - контроль за мисливством та рибальством, боротьба із браконьєрством.

Чи залишаться відпочиваючі задоволені проведеним на курорті часом, залежить від того, наскільки умови відпочинку та рівень обслуговування будуть відповідати очікуванням. Оскільки первозданне природне середовище – необхідна умова для приємного проведення часу, його збереження стає важливим економічним фактором для туристичної галузі. При визначенні політики в цій галузі керівництву туристичних компаній у співпраці з приватним і державним секторами економіки необхідно вживати заходів щодо запобігання та мінімізації збитку, який туризм завдає біологічному розмаїттю. Такі заходи повинні включати контроль існуючої діяльності та оцінку впливів на навколишнє середовище нових туристичних проєктів. Особливу увагу слід звертати на збереження унікальних і вразливих природних систем.

Управляти процесом впливу туристичної галузі на природне навколишнє середовище можна прямо або побічно. Пряме управління включає: обмеження загального числа туристів; закриття для відвідування особливо цінних природних об'єктів і територій; використання сучасних технічних засобів і новітніх технологій, що дозволяють мінімізувати забруднення навколишнього середовища. Недотримання встановлених норм і правил передбачає застосування відповідних санкцій (штрафів, розпоряджень тощо). Непряме управління є більш гнучким способом впливу на поведінку туристів і ґрунтується на підвищенні рівня їхньої культури, екологічної освіти, виховання шанобливого ставлення до місцевих жителів, дбайливого і гуманного – до представників тваринного і рослинного світу відвідуваної території. Необхідно поєднувати обидва варіанти впливу на туристів для забезпечення рекреаційної стійкості природних систем і досягнення збалансованого розвитку туристичної галузі.

Висновки. Турбота про безпеку людей і охорона навколишнього середовища на сьогоднішній день є невід’ємною частиною національної та регіональної політики в сфері туризму. З кожним роком туристів, які обирають більш безпечний для природного середовища відпочинок, стає все більше. При цьому фахівці туристичної галузі відзначають, що мандрівники стали в цьому питанні більш відповідальними.

Без екологічно безпечного навколишнього природного середовища туристична галузь України втрачає свою привабливість, а вся туристична інфраструктура знижує ефективність. Негативні екологічні наслідки туристичної діяльності тягнуть за собою втрату іміджу екологічно чистого регіону, і, як наслідок, – зниження відвідуваності дестинації і, отже, зниження соціально-економічних результатів. Екологізація діяльності всіх учасників розробки та реалізації турпродукту є запорукою ефективного результату розвитку туризму.

Список посилань

Гаценбиллер, Н. Ю. (2009) Анализ и классификация факторов, определяющих направление развития туристских рекреаций. II Чебоксарский экономический форум «Экономика: управление развитием в условиях мирового финансового кризиса» (23–24 июня 2009 г., г. Чебоксары). Чебоксары, С. 19.

Голод, А. П. (2011) Екологізація туристичної діяльності в контексті забезпечення сталого розвитку регіону Україна: Схід-Захід – проблеми сталого розвитку : матер. II туру Всеукр. наук.-практ. конф., 24-25 листопада 2011 р. Львів: РВВ НЛТУ України. Т. 1, 86-88.

Голод, А. П. (2012) Екологічна безпека туризму в регіоні: суть та шляхи забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України*. Вип. 22.3, 84-88.

Манюк, В. В. (2008) Унікальний об’єкт геологічної спадщини «Каховські кручі». *Вісник ДНУ. Серія: геологія, географія*. Вип. 10. Т. 16. № 3/2, 5-14.

Юхновська, Ю. О. (2021) Збалансований розвиток туристичної галузі Дніпропетровської та Запорізької областей. *Науковий журнал Галицький економічний вісник*. м. Тернопіль. № 3, 43-51.

Ugur, Sunlu. (2003) Environmental impacts of tourism. Retrieved from: <https://om.ciheam.org/om/pdf/a57/04001977.pdf>

Zahedi, S. (2008) Tourism impact on coastal environment. *Environmental Problems in Coastal Regions VII. WIT Transactions on The Built Environment*, Vol. 99, 45-57. Retrieved from: <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/CENV08/CENV08005FU1.pdf>.

Jeyhun I. Mikayilov & Shahriyar Mukhtarov & Jeyhun Mammadov & Mayis Azizov. (2019) Re-evaluating the environmental impacts of tourism: does EKC exist? *Geography, Medicine Environmental Science and Pollution Research*, 19389-19402. Retrieved from: <https://www.semanticscholar.org/paper/Correction-to%3A-Re-evaluating-the-environmental-of-Mikayilov-Mukhtarov/beebace16debd0a1db31a8d1537fba0824666965>.

References

Gacenbiller, N. Ju. (2009) Analiz i klassifikacija faktorov, opredeljajushhih napravlenie razvitija turistskih rekreacij. [Analysis and classification of factors determining the direction of development of tourist recreation] II Cheboksarskij jekonomicheskij forum «Jekonomika: upravlenie razvitiem v uslovijah mirovogo finansovogo krizisa» [II Cheboksary Economic Forum "Economy: Development Management in the Context of the Global Financial Crisis"]. Cheboksary. p. 19 [in Russian].

- Golod, A. P. (2011) Ekologizaciya tury'sty'chnoyi diyal'nosti v konteksti zabezpechennya stalogo rozvy'tku regionu Ukrayina: Sxid-Zakhid – problemy` stalogo rozvy'tku : [Ecologization of tourist activity in the context of securing the development of the region of Ukraine: Shid-Zakhid – problems of the development of the region]. II turu Vseukr. nauk.-prakt. konf. L`viv. Vols. 1, 86-88 [in Ukrainian].
- Golod, A.P. (2012) Ekologichna bezpeka tury`zmu v regioni: sut` ta shlyaxy` zabezpechennya [Ecological safety of tourism in the region: the essence of the way is safety]. Naukovy`j visny`k NLTU Ukrayiny`. [Scientific bulletin of NLTU of Ukraine] Vols. 22.3, 84-88 [in Ukrainian].
- Manyuk, V. V. (2008) Unikal'ny`j ob'yekt geologichnoyi spadshhy'ny` «Kaxovs`ki kruchi» [Unique object of geological heritage "Kakhovka cliffs"] Visny`k DNU. Seriya: geologiya, geografiya [DNU Bulletin. Series: geology, geography]. Vols. 10. T. 16. 3/2, 5-14 [in Ukrainian].
- Yukhnovska, Yu. O. (2021) Zbalansovany`j rozvy`tok tury'sty'chnoyi galuzi Dnipropetrovs`koyi ta Zaporiz`koyi oblastej. [Balanced development of the tourism industry of Dnipropetrovsk and Zaporizhia regions] Naukovy`j zhurnal Galy`cz`ky`j ekonomichny`j visny`k. [Scientific journal Galician Economic Bulletin] Ternopil`. 3, 43-51 [in Ukrainian].
- Ugur, Sunlu. (2003) Environmental impacts of tourism. Retrieved from : <https://om.ciheam.org/om/pdf/a57/04001977.pdf>
- Zahedi, S. (2008) Tourism impact on coastal environment. Environmental Problems in Coastal Regions VII. WIT Transactions on The Built Environment, Vol. 99, 45-57. Retrieved from: <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/CENV08/CENV08005FU1.pdf>.
- Jeyhun I. Mikayilov & Shahriyar Mukhtarov & Jeyhun Mammadov & Mayis Azizov. (2019) Re-evaluating the environmental impacts of tourism: does EKC exist? *Geography, Medicine Environmental Science and Pollution Research*, 19389–19402. Retrieved from : <https://www.semanticscholar.org/paper/Correction-to%3A-Re-evaluating-the-environmental-of-Mikayilov-Mukhtarov/beebace16debd0a1db31a8d1537fba0824666965>.

Yu. O. Yukhnovska

THE IMPACT OF THE DEVELOPMENT OF THE TOURIST INDUSTRY ON THE ENVIRONMENT

Summary

The article considers the topical issue of the impact of the tourism industry on the environment.

The main goal is to analyze the current state of the environment and the impact on it of the tourism industry of Ukraine. Informative-analytical methods, comparison methods, etc. were used during the research.

The quality of the environment, both natural and artificial, is important for the tourism industry. However, the relationship of the tourism industry in Ukraine with the environment is complex. The tourism industry involves many activities that can have a negative impact on the environment. Many of these impacts are related to the construction of general infrastructure objects such as roads and airports, tourist facilities, including resorts, hotels, restaurants, shops, marinas and more. The negative consequences of the development of the tourism industry can gradually destroy the environment, the resources on which it depends.

On the other hand, the tourism industry has the potential to create a beneficial impact on the environment, contributes to the protection and preservation of the environment. It is a way to raise awareness of environmental values, and it can serve as a tool to finance the protection of natural areas and increase economic value.

The paper examines the impact of the tourism industry on natural resources, environmental pollution and the physical environment. In addition, the impact of the tourism industry on the environment on a global scale is analyzed.

The main positive and negative external effects of the development of the tourism industry of Ukraine are analyzed in the article; the essence of environmental problems of the development of the tourism industry; capital investments for environmental protection by types of environmental measures in Ukraine are analyzed; current costs for environmental protection by types of environmental measures in Ukraine and proposed ways to minimize the negative consequences of the processes “tourism industry – environment”.

Keywords: *tourism industry, environment, balance, effect, development, impact.*

Статтю подано до редакції 27.08.2021